

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Актуальність дослідження і постановка проблеми. Пріоритетним завданням навчання іноземної мови у немовних вищих навчальних закладах є формування у студентів комунікативної компетенції у межах професійної сфери і тематики, визначених програмою для кожного фаху, дотримуючись традицій і норм, утверджених у країні, мова якої вивчається.

Враховуючи обмежену кількість годин, що відводиться на вивчення іноземних мов у закладах немовного профілю, безперечно, цей час має бути використаний ефективно, з максимальною активізацією мовної і мовленнєвої діяльності студентів. Саме тому у таких навчальних закладах усе більше уваги приділяється врахуванню фахової специфіки при вивченні іноземної мови, її спрямованості на реалізацію завдань професійної діяльності. У результаті цього, нові вимоги і завдання ставляться перед викладачами щодо методики викладання іноземних мов, процесу навчання студентів, а також пошуку нових шляхів удосконалення системи навчання із урахуванням специфіки ВНЗ, окремого факультету, відповідної спеціальності.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що як зарубіжними, так і вітчизняними вченими-методистами розроблено чимало методик навчання іноземних мов для професійних цілей, які були успішно впроваджені у навчальний процес вищих навчальних закладів України (Н. Widdoswon, J. Crandall, N. Cloud, A. Waters, F. Genesee, E. Nаmaуan та інші). Окремо розроблено методики для спеціальностей економічного профілю (І. Онісіна, Е. Мірошніченко), юридичних факультетів (Г. Савченко), медичних навчальних закладів (М. Задорожна, О. Петрашук), ВНЗ фізичної культури (Л. Морська), для студентів технічних спеціальностей (О. Тарнопольський, А. Ємельянова), для майбутніх біологів (Г. Турчинова), для студентів філологічних спеціальностей (Т. Алексеева, Л. Ананьева) тощо [7, с. 69-70]. Чимало досліджено у питаннях організації викладання іноземної мови та визначені основного змісту навчання студентів немовних вишів, відбору відповідних технічних і навчальних матеріалів і засобів навчання; розроблено системи вправ; укладено словники фахової лексики; висвітлено питання семантизації лексики та її засвоєння на різних етапах навчання іноземної мови тощо. Проте зазначені напрями дослідження не вичерпують усіх питань професійної підготовки студентів немовних вищих навчальних закладів. Існує необхідність постійного удосконалення і пошуку нових можливостей підвищення ефективності формування мовної і мовленнєвої іншомовної підготовки у студентів різних спеціальностей. Особливо це стосується тих галузей діяльності людини, які мало досліджені у сучасній методиці викладання іноземних мов, зокрема психологічних спеціальностей, які набувають особливого статусу і місця у життєдіяльності людей ХХІ століття. Тому проблема іншомовної підготовки студентів-психологів, яка є **предметом** нашого дослідження, і зумовлює **актуальність цієї статті**.

Визначальним принципом іншомовної підготовки студентів з фаху є орієнтація на оволодіння мовою як засобом спілкування в реальних життєвих професійно зумовлених ситуаціях.

Студентам майбутнім фахівцям необхідно набути іншомовної професійно спрямованої комунікативної компетенції, яка вважається сформованою, якщо майбутній фахівець використовує іноземну мову, щоб самостійно отримувати і розширювати свої

знання і досвід [6, с. 319].

Складовою частиною комунікативної компетенції є лексична компетенція. **Об'єктом** нашого дослідження є формування лексичної компетенції у студентів майбутніх психологів. Таким чином, **мета дослідження**, яка спрямована на формування знань про навчання іноземних мов, зокрема англійської, студентів факультету психології, передбачає вирішення наступних **завдань**:

- розкрити роль автентичних текстів у процесі вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням;
- виділити етапи формування лексичної компетенції у студентів майбутніх психологів;
- виокремити способи семантизації лексики професійного спрямування на прикладі психологічної термінології;
- вказати деякі типи вправ для формування лексичної фахової компетенції у студентів на базі англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Особливість викладання будь-якої мови за професійним спрямуванням полягає у фаховому контексті обраної спеціальності, основним актуальним завданням якої є оволодіння знаннями фахової терміносистеми і набуття умінь використовувати вузькоспеціалізовану лексику для виконання навчальних професійно-орієнтованих завдань, спрямованих на подальше спілкування у виробничих ситуаціях [9]. Іноземна мова, таким чином, виступає засобом підвищення професійної компетентності та особистісно-професійного розвитку студентів [5].

Робота над фаховою лексикою займає одне з провідних місць у вивченні іноземної мови за професійним спрямуванням, позаяк збільшення словникового запасу й умінь його використовувати є передумовою оволодіння рецептивними і продуктивними видами мовленнєвої діяльності. Навчання фахової лексики студентів немовних спеціальностей є необхідною складовою у досягненні головної мети навчання студентів іноземної мови як засобу спілкування у професійній діяльності. Адже термінологічна лексика необхідна студентам для читання спеціальних текстів за фахом з метою отримання потрібної інформації, для ведення бесіди чи дискусії з іноземними фахівцями, для кореспонденції, для написання наукових робіт чи підготовки презентацій. Без сумніву, викладачу іноземної мови за професійним спрямуванням необхідно знати властивості термінологічної лексики, уміти семантизувати лексичні одиниці у спеціальних текстах і знати, за допомогою яких вправ активізувати подальше вживання лексики в усному та писемному мовленні. На нашу думку, надзвичайно важливим є питання пошуку і відбору навчального фахового матеріалу, який є основою змісту навчання іноземної мови за професійним спрямуванням. Адже, чим кращий, цікавіший і пізнавальніший матеріал, як з мовної, так і з мовленнєвої сторони, тим ефективнішим буде вивчення термінологічної лексики. Викладачі і студенти мають працювати лише з такими підручниками, які є інформативно насиченими, відображають сучасні досягнення у розвитку певних галузей, займають активну позицію у навчальному процесі, а велика кількість завдань спонукає студентів до іншомовного спілкування.

Матеріал, який подають викладачі іноземних мов за професійним спрямуванням студентам факультету психології, побудований виключно на основі обраної ними спеціальності. Такий навчальний процес, на нашу думку, стимулює вивчення іноземної мови, удосконалює професійні знання студентів-психологів, особливо, коли вивчення відповідної теми відбувається паралельно — на практичних заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням і лекціях та семінарах з психології. Як показує досвід, такі заняття проходять динамічно, вони є насиченими і мотивованими, оскільки студенти, володіючи додатковим матеріалом з прослуханих лекцій з фахової дисципліни, активно вступають в обговорення актуальної теми і на заняттях з іноземної мови, обмінюючись своїми знаннями.

Базовим матеріалом, який використовують викладачі для навчання студентів-психологів, є автентичні тексти, які є джерелом для збагачення фахового термінологічного словника, предметом читання та обговорення на заняттях, основою для використання у мовленнєвих ситуаціях, тобто для цілісного та ефективного розвитку усіх видів мовленнєвої діяльності. Багато дослідників приділяли і надалі приділяють значну увагу проблемі текстів і їх правильного відбору. Текст

виступає основною комунікативною одиницею, якою користується людина у мовленнєвій діяльності [10]. На думку Г. Барабанової, у немовному ВНЗ універсальною дидактичною одиницею професійно-орієнтованого навчання є автентичний текст, який надає фактологічний матеріал для організації навчального спілкування [1]. Текст за фахом — це передусім засіб становлення та розвитку професійної, точніше мовнопрофесійної майстерності [8]. Саме фаховий текст допомагає студентам повною мірою розкрити дефініцію кожного терміна. Адже, звичайне зазубрювання самих термінів ніколи не дасть таких результатів у збагаченні фахового словника, як при вивченні їх у контексті, який допомагає конкретизувати значення слів, пояснити й уточнити випадки їх вживання. Важливо, щоб тексти, особливо на початковому етапі вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням, були доступними, зрозумілими, неперенасиченими термінологічною лексикою, мали предметний характер, що сприятиме удосконаленню у студентів як знань і навичок з іноземної мови, так і зі своєї майбутньої професії. При правильній організації навчального процесу викладач розвиває мислення студентів, критичний підхід до текстової інформації, підвищує у них мотивацію до навчання і викликає ще більший інтерес до обраної ними спеціальності.

Науковці зводять процес формування лексичної компетенції у студентів до етапів подачі, семантизації лексичної одиниці та створення основи для закріплення лексичних навичок; автоматизації дій студентів з лексичним матеріалом на рівні слова, словосполучення та понадфразовому рівні; автоматизації дій студентів з лексичною одиницею у мовленні та контролю за її засвоєнням студентами [3; 11]. Процес формування лексичної компетенції у студентів-психологів, як невід'ємний лінгвістичний компонент комунікативної компетенції, передбачає наступні етапи:

- 1) формування первинних знань про лексичну одиницю (на основі процесів семантизації і деривації);
- 2) закріплення і удосконалення навичок вживання лексичного матеріалу;
- 3) розвиток умінь оперувати лексичною одиницею у мовленнєвій діяльності.

На першому рецептивному етапі засвоєння лексичного матеріалу детально опрацьовуються значення та особливості вживання термінів і відбувається підготовка до читання фахового тексту. Другий і третій етапи — це етапи репродуктивного й продуктивного засвоєння іншомовної фахової лексики, на яких студенти взаємодіють як з текстом, так і між собою, виконуючи мовленнєві завдання.

Беручи до уваги вище вказані етапи засвоєння фахової лексики, процес формування лексичної компетенції у студентів-психологів відбувається у чітко продуманій і логічно побудованій послідовності, що передбачає виконання ряду вправ і завдань. Робота над будь-якою темою починається з введення активного словника, ознайомлення студентів з його графічною і фонетичною формами. Презентація значення слова відбувається, головним чином, у контексті. Термін набуває конкретного значення у контексті, а контекст, своєю чергою, допомагає визначити значення терміна не вдаючись до його перекладу. Відповідність контексту вказує на правильність семантизації лексичних одиниць [2]. Тому викладачі часто використовують на заняттях тлумачні словники англійської мови, або безпосередньо звертають увагу студентів на речення у тексті, які містять відповідну лексичну одиницю, з метою їх мовної здогадки. Такий прийом сприяє удосконаленню навичок сприймати іноземну мову на слух, а також значно скорочує час вживання рідної мови на заняттях.

Існує чимало інших способів семантизації термінологічних одиниць: підбір синонімів (*sense — feeling; drive — motive*); підбір антонімів (*conscious — unaware; social — individual*); зіставлення графічної чи звукової форми слова зі схожим словом у рідній мові (*psychology — психологія; phenomenon — феномен*); однозначний і багатозначний переклад. Проте, лише тлумачення виражених іншомовними словами понять створює умови, необхідні як для розвитку мислення іноземною мовою у студентів, так і для правильного вживання іншомовних слів у їхній мовленнєвій діяльності.

Наступним кроком у процесі вивчення іноземної фахової лексики є спосіб деривації термінів. За допомогою засобів словотвору можна вибудувати цілу низку нових термінів, що збагачує термінологічний словник студентів (*conscious — conscious/ness — un/conscious —*

un/conscious/ness; mature — matur/ate — matur/ity — matur/ation; inherit — inherit/ed — inherit/ance тощо). Вивчивши терміни, студенти під керівництвом викладача утворюють словосполучення (*to be conscious of the environment, to lose consciousness, to regain consciousness, the functions of consciousness, to be unconscious of the problems; human senses, a sense organ, the sense of hearing, the sense of touch, our sensation; perception of colour, visual perception, to perceive movement, to perceive form* тощо). На цьому етапі студенти уже готові до виконання умовно-мовленнєвих завдань і вправ, пов'язаних з умінням заповнити пропуск у реченні, спираючись на активний словник; дібрати відповідне слово до визначення; дібрати відповідне визначення до слова; з'єднати початок і кінець речення; утворити речення з поданих слів; поставити слова у правильний порядок; дібрати синоніми чи антоніми до поданих слів; поєднати слова для утворення словосполучень; перекласти слово чи вираз з української мови на англійську і навпаки. Нижче подаємо зразки деяких вправ.

Exercise 1. Choose the right word for each blank in the sentences below (до теми «Simple Learning») [4, с. 26-27].

1. While observing the behaviour of the dog, Ivan Pavlov noticed that the flow of the ... in the mouth occurred at the sight of the food.

a) habit; b) saliva; c) stimulus; d) sign.

2. The food was called the unconditioned ..., that caused an automatic unconditioned response.

a) sign; b) definition; c) habit; d) stimulus.

3. Some foods take longer to ... .

a) acquire; b) digest; c) salivate; d) attempt.

4. The animal's responses to the food in the mouth were considered automatic responses that are....

a) conditioned; b) learned; c) inborn; d) acquired.

5. If the bell is sounded frequently and the food is never presented, the salivation response will gradually ... and eventually stop.

a) eliminate; b) stimulate; c) diminish; d) condition.

Exercise 2. Match the words on the left with the words on the right to form word-combinations (до теми «Sensation and the Nervous System») [4, с. 22].

Example: *sense organ*

1. sense 1. sight

2. to respond to 2. brain

3. to be able 3. tasty

4. to be cold 4. the message

5. distinctive 5. to remember figures

6. to smell 6. organ

7. nervous 7. system

8. to transmit 8. to the touch

9. poor 9. the sight of food

10. human 10. features

Exercise 3. Guess the words by their definitions (до теми «Memory and Thinking») [4, с. 31].

1. To find or extract stored information.

2. To tell somebody to remember something that they may have forgotten.

3. Collecting and keeping something for future use.

4. The power of the mind by which things can be remembered.

5. To bring somebody / something back into the mind; to remember something.

Exercise 4. Match the words on the left with their definitions on the right (до теми «Growth and Development») [4, с. 33-34].

1) infant	1) a person between 13 and 19 years old;
-----------	--

2) height	2) grown to fully size or strength;
3) adolescence	3) the ability to allow something that one does not like or agree with to happen or continue;
4) age	4) fully grown or developed in mind or body;
5) adult	5) an element in somebody's personality; a distinguishing characteristic;
6) tolerance	6) the measurement from the bottom to the top of a person or thing;
7) teenager	7) a very young child, up to the age of 2;
8) mature	8) the length of time that a person has lived or a thing has existed;
9) trait	9) a measurement of how fast or how many times something happens in relation to something else;
10) rate	10) the time in a person's life when he or she develops from a child into an adult.

Exercise 5. Match the words with (1) the opposite meaning, (2) a similar meaning (до теми «Personality») [4, с. 37].

(1) a) whole, specific, conscious, subjective, social, accept, attach.

b) reject, individual, part, detach, objective, unaware, general.

(2) a) drive, consequence, finally, concern, exemplify, sense, fix, species.

b) class, result, interest, attach, motive, feeling, illustrate, at last.

На заключеному етапі студенти обговорюють важливі актуальні проблеми на тему заняття, утворюють діалоги і моделюють мовленнєві ситуації з реального життя, виконують рольові ігри, готують презентації, при цьому активно використовуючи термінологічну лексику. Так на закріплення теми «*Sensation and the Nervous System*» на власне мовленнєвому етапі викладач може запропонувати наступні завдання:

Activity 1. Discussion.

1. Pay attention to the following statement:

«*The world around us is wonderful! So feel it! Make sense of it! Cognize it!*»

2. Explain how you understand this statement.

3. How can one feel the world, make sense of it, cognize it?

Activity 2. Complete the following sentence with ideas of your own.

I use my eyes / ears / nose / mouth / hands (fingers) to ...

Activity 3. Project Work.

The students work in subgroups to learn about the five senses. Each subgroup will report on what it finds and then the whole group will vote on which sense is the most important one.

– **Step 1:** Students are subdivided into 5 groups (3-4 students in each group).

– **Step 2:** Each subgroup is assigned one of the five senses: **sight, hearing, smell, taste, or touch.**

– **Step 3:** Each member of the group is given a special role. Those roles are:

1. **The Manager 1.** (Your task is to ask the questions and make sure everyone has a chance to answer).

2. **The Manager 2.** (Your task is to take all the opinions into account and arrange everything).

3. **The Speechwriter.** (Your task is to put all the opinions and all the answers down. Make a list of the reasons why your assigned sense is important).

4. **The Speaker** (Your task is to make a final report on what you've discussed, trying to convince the other subgroups that your assigned sense is the most important one).

– **Step 4:** The members of each group talk about the assigned sense, answering the following questions:

5. Which part of the body do you need to use that sense?
6. How does that sense help you learn?
7. How does that sense help you have fun?
8. How would your life be different if you could not use that sense?
9. Why is that sense important?

– **Step 5:** Each subgroup gives their speeches.

– **Step 6:** After all the subgroups give their speeches, the students vote on which of the five senses is the most important.

Висновки. Ми вважаємо, що такий поетапний підхід до засвоєння фахової лексики і вивчення тем професійного характеру сприятиме досягненню необхідного рівня володіння іноземною мовою за професійним спрямуванням. Безперечно, наша проблема потребує подальших досліджень, перспективою яких є розробка методичної літератури, а також укладення словника психологічних термінів.

Література:

1. Барабанова Г.В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання в немовному ВНЗ. — К.: ІНКОС, 2005. — 101 с.
2. Берман И.М. Методика обучения английскому языку в неязыковых вузах. — М.: Высшая школа, 2000. — 238 с.
3. Борщовецька В.Д. Навчання студентів-економістів англійської фахової лексики: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський національний лінгвістичний ун-т. — К., 2004. — 20 с.
4. Зеленська О.П., Кашук М.Г. Методичні поради і практичні завдання з лексики англійської мови для самостійної роботи студентів факультету психології. — Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. — 51 с.
5. Иванова О.Ю. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку на неязыковых факультетах вузов: Дис. ... канд. пед. наук / О.Ю. Иванова. — Орел, 2005. — 245 с.
6. Коваль Л.М. Формування у студентів немовних вищих навчальних закладів англомовної професійно орієнтованої мовної компетенції / Л.М. Коваль // Науковий вісник НЛТУ України. — 2010. — Вип. 20.4 — С. 318 — 321.
7. Крат О.І. Компоненти системи навчання іноземної мови професійного спрямування через зміст професійної діяльності // Вісник ДУ ім. А. Нобеля. — 2011. — № 2 (2). — С. 69-74.
8. Кусько К.Ф. Лінгвістика тексту за фахом // Лінгводидактична організація навчального процесу з іноземних мов у вузі. Колективна монографія. — Львів: Світ, 1996. — 73 с.
9. Особливості організації викладання англійської мови за професійним спрямуванням. — Режим доступу: <http://dgerela.at.ua/publ/metodichka>
10. Фоломкина С.К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе. — М.: Высшая школа, 1987. — С. 77.
11. Шатилов С.Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе. — Просвещение, 1986. — С. 29-30.

У статті виділено етапи формування інішомовної лексичної компетенції у студентів — психологів, розкрито роль автентичних текстів як невід'ємної одиниці професійно-орієнтованого навчання, виокремлено способи семантизації термінологічної лексики і наведено деякі типи вправ.

Ключові слова: інішомовна лексична компетенція, термінологія, семантизація, деривація, автентичний текст.

В статье выделены этапы формирования иноязычной лексической компетенции у студентов — психологов, раскрыта роль автентических текстов как неотъемлимой единицы профессионально — ориентированного учения, определены способы семантизации терминологической лексики и наведены некоторые типы упражнений.

Ключевые слова: иноязычная лексическая компетенция, терминология, семантизация, деривация, автентический текст.

The stages of forming the foreign language lexical competence in psychology students are defined, the role of the authentic texts as the indispensable unit of the professionally oriented learning is revealed, the ways of defining the terminological vocabulary are singled out and some types of activities are presented in the article.

Key words: *foreign language lexical competence, terminology, word defining, derivation, authentic text.*